

JURČIČ IN SODOBNIKI: KULTUROMIČNA MINIATURA

Digitalna knjižnica Slovenije omogoča spremljavo omemb pisateljev v objavah in primerjavo njihovega pojavljanja. V njej sem preveril mesto Josipa Jurčiča med pripovedniki njegovega časa in kako se je njegovo ime ohranjalo v kulturnem spominu po njegovi smrti ter podpiralo kanonizacijo. Za življenja je bil Jurčič najvidnejši pripovednik, po njegovi smrti je prvenstvo prevzel Ivan Tavčar. Danes je pomembnejši od Jurčiča tudi Fran Levstik, čeprav njegovo ime v 19. stoletju tako rekoč ni bilo poznano. Jurčič je skupaj z Janezom Trdino prepoznavnejši od drugih sočasnih pripovednikov Luize Pesjakove, Josipa Stritarja, Antona Kodra idr. V tisku so se največkrat pojavili naslovi njegovih del *Deseti brat*, *Sosedov sin* in *Jurij Kozjak*, njegovo ime pa je bolj kot leposlovje v javno zavest zasidrala njegova novinarska in uredniška dejavnost.

Ključne besede: Josip Jurčič, kulturomika, Digitalna knjižnica Slovenije, kulturni spomin

Googlovo orodje NgramViewer na podlagi več kot pet milijonov digitaliziranih knjig za osem svetovnih jezikov izrisuje dinamiko iskanih izrazov skozi čas: znamenitih osebnosti, krajev, pojmov, naslovov itd. Slovenske knjige niso vključene v iskanje, čeprav so jih digitalizirali že veliko, lahko pa primerjamo pojavljanje slovenskih imen v angleščini: npr. Ljubljane in Postojne, Janeza Janse in Milana Kucana. Tudi najbolj poznana slovenska avtorja Ivana Cankarja in Franceta Prešerna pokaže,¹ vendar ima s strešicami v imenih toliko zadreg, da rezultatov ni mogoče resno upoštevati.²

¹ Cankar in Prešeren. NgramViewer.

² Tudi besedilna zbirka HathiTrust ima podobno orodje za grafično prezentacijo zadetkov Bookworm. Iskati je mogoče ločeno tudi po slovenskih publikacijah.

Googlov projekt Knjige se je ob koncu leta 2019 pohvalil s 40 milijoni digitaliziranih knjig, kar naj bi bila približno ena tretjina globalnega knjižnega fonda. Slovenska ustreznica Googlovi globalni knjižnici (približno tisočkrat manjša) je Digitalna knjižnica Slovenije (dLib), ki vsebuje trenutno 20.500 knjig, 1596 časopisnih naslovov s 771.118 številkami oz. članki, 1566 rokopisov, 24.741 slik, 8215 partitur in 813 zemljevidov, s poudarkom na starejših in redkih besedilih in tiskih v javnem dostopu (Publications, Digitalna knjižnica Slovenije). Žal orodja, primerljivega NgramViewerju, dLib nima, zato mora uporabnik, če želi grafično ponazoriti življenje kakega kulturnega dejstva skozi čas, sam ročno, od leta do leta, prenesti zadetke v razpredelnico in na njihovi podlagi narisati grafikon. Ročno prepisovanje podatkovnih nizov je v digitalnih časih butalsko početje. Tale drobna raziskava ponovno nagovarja upravitelje zbirke, naj čim prej poskrbijo za samodejno grafično reprezentacijo uporabnikovih zadetkov.

Raziskave te vrste spadajo na področje precej sveže vede kulturomike. Geslo s tem naslovom smo oblikovali v seminarju leta 2011 (Kulturomika, Wikipedija, prosta enciklopedija), ko ga ni poznala še nobena druga Wikipedija. Danes je v sedmih jezikih, angleško geslo se je pojavilo septembra 2011, pet mesecev za slovenskim. Kulturomiko razlaga kot vejo računalniške leksikografije oz. kot študije kulturnih trendov s pomočjo podatkovnega rudarjenja po digitalnih arhivih. Termin je bil prvič zapisan leta 2010, nanašal pa se je prav na raziskave, ki jih je omogočil Googlov projekt digitalizacije globalne knjižne dediščine. Čeprav je bila kulturomika deležna številnih kritik, ni mogoče zanikati njenega prispevka h kvantitativni kulturni zgodovini. Z njo sem si pomagal pri identifikaciji menjav kulturnih paradig (Hladnik 2016; glej tudi wikipedijsko geslo Memetika).

Jurčič velja za prvega pravega in najpomembnejšega slovenskega pripovednika 19. stoletja (»eden izmed najboljših pripovednikov« (Božič 2010: 122)). Kar je bilo pripovedne proze pred njim, je bilo kratko, vzgojno (»za mladino in preprosti narod«) in sporadično. Jurčič je ponudil tako privlačen vzorec pripovedi, da se je poznejša pripovedna proza rada zgledovala pri njem. Ker je Jurčič oblikoval obsežen pripovedni opus, ker je pripadal osrednji slovenski pisateljski skupini, ki je objavljala v relevantnih osrednjih literarnih publikacijah (*Glasnik*, *Zvon*, *Ljubljanski zvon*) in je njegov prispevek pozitivno ocenila, je bil zgodaj sprejet v kanon. Besedila so ponatiskovali učbeniki,³ dobil je svoje *Zbrane spise* (11 zvezkov 1882–1892 v uredništvu Frana Levca, posamezni zvezki tudi v ponatisu 1900–1910 in v 3. natisu 1908), *Spise* (10 zvezkov 1917–1923 v uredništvu Ivana Grafenauerja), *Zbrane spise* (5 zvezkov 1919–1927 v uredništvu Ivana Prijatelja), *Zbrano delo* (11. knjig 1946–1984 v uredništvu Mirka Rupla, ponatis 1961–1969), po njem se imenujejo ulice in ustanove, postavili so mu vrsto obeležij.

³ Prvič se je pojavil v Janežičevi čitanki 1867. V berilih so bile sicer pogostejše objave pesmi kot odlomkov pripovedi, vendar je bil Jurčič poleg Prešerna in Župančiča tam najbolj nepogrešljiv avtor (Božič 2010: 101, 293–294).

Literarna zgodovina se je pri presoji avtorjev neredko sklicevala na izjave v korespondenci akterjev na področju književnosti, ki zaradi zasebnega značaja niso mogle imeti velikega vpliva na publiko, ni pa bila navajena upoštevati javnega mnenja. Prvič zato, ker javnosti v današnjem pomenu še ni bilo, drugič zato, ker nekateri pisatelji tudi potem, ko bi o kulturni javnosti že lahko govorili, niso bili predmet javne kulturne zavesti, tretjič pa zato, ker so bili dokumenti javne prisotnosti oseb težje dosegljivi kot danes, ko pot do njih lajša Digitalna knjižnica Slovenije z digitalizacijo periodike in knjig ter pripravlja teren za kvantitativno preverbo posameznikove javne prepoznavnosti oz. slave.⁴ Digitalizacija pisne dediščine na področju Slovenije in v slovenščini drugje po svetu še zdaleč ni končana, vendar je vsaj starejše leposlovje evidentirano že precej izčrpno.

Čeprav ponavljajoča se pisateljska imena v časnikih kličejo k uporabi pojma javnost in javne kulturne zavesti, je treba biti pri uporabi teh pojmov previden. Javnost je na Slovenskem le počasi rasla in se da meriti s številom naročnikov oz. bralcev osrednjih političnih časnikov. *Slovenski narod* (1868–1945) je imel v začetnih letih 500–1000 izvodov naklade, v času uredništva Miroslava Malovrha in njegovih feljtonskih romanov je v prvem desetletju 20. stoletja skočila na 18.000; naročniki nanj so brali tudi druge časnike in časopise.

V zakup je treba vzeti manjkajoče (izgubljene) številke časopisov, bele lise za posamezna območja, obdobja in strokovna področja ter napake pri optičnem prepoznavanju črk. Več napak je zaradi slabega tiska v starejših publikacijah in v ameriškoslovenskem tisku. Zaradi avtorskih pravic, ki omejujejo digitalizacijo novejših virov, količine proti koncu časovne lestvice ne ustrezajo več dejanskosti. Zaradi vsega tega dobljenih količin ne smemo absolutizirati, zaupamo pa lahko, da razmerja med preštetimi pojavi v glavnem držijo.

Poizvedovanje po imenu vrne določeno število zadetkov v obliki povezav na bibliografske enote, kjer se iskano ime nahaja. Te bibliografske enote so na dLibu različno obsežne: gre lahko za knjigo, del knjige, številko časopisa, članek v časopisu, sliko, kazalo revije ipd. Tudi če se iskano ime pojavi v posamezni enoti večkrat, se med zadetki enota prikaže samo enkrat. Ker so pomembnejše revije (*Novice*, *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Učiteljski tovariš* ...) digitalizirane po člankih, torej podrobneje, je zadetkov v njih več, kar ustreza tradicionalni predstavi o tem, da je relevantna tista prepoznavnost avtorja, ki se oblikuje znotraj kulturnih krogov (elit), ne pa med splošno publiko, in to predstavo potrjuje. Enako težo imata zadetek v literarni reviji z naklado nekaj sto izvodov kot zadetek v dnevniku *Slovenski narod* v nakladi nekaj tisoč izvodov, čeprav je njun vpliv na javno zavest zelo različen.

dLib zadetke kategorizira na časopisje in članke, knjige, šolska poročila, visokošolska dela, zgodovinsko časopisje, znanstveno časopisje in članke, fotografije,

⁴ Izraze poznanost, prepoznavnost, slava, kanoniziranost v pomanjkanju natančnejših definicij uporabljam sinonimno.

plakate, partiture ipd., česar v raziskavi ne bomo utegnili izkoristiti. Zaradi neobvladljivosti bomo večinoma obšli tudi podatke o mestu iskanega imena in v isti koš vrgli omembo avtorja v literarni kritiki, njegovo ime pod naslovom romana, med oglaševanimi in prodajanimi knjigami, v jubilejnem članku, osmrtnici ipd. Prav gotovo je med seštetimi zadetki tudi nekaj smeti, npr. kak avtorjev soimenjak, ki pa ni bil dovolj slaven, da bi bistveno zmotil in poškodoval linijo zadetkov za iskanega avtorja.⁵ Opraviti imamo z nekaj sto do nekaj deset tisoč zadetki. Ne gre za množične podatke (angl. *big data*),⁶ kljub temu pa so količine dovolj velike, da jih imamo za relevantne.

Preštevanje imen zapleta dejstvo, da je bil v 19. stoletju status avtorskega imena kot kulturne blagovne znamke drugačen od današnjega. Prenekateri pisatelj je bolj kot pod svojim imenom objavljaj pod psevdonimom, pod različnimi psevdonimi, se podpisal zgolj s šifro ali se sploh ni podpisal. Čeprav danes njihove psevdonime poznamo, bi bilo za namen raziskave narobe, če bi jih upoštevali, saj svojčas niso prispevali k oblikovanju avtorjeve javne podobe, ampak so nasprotno ustvarjali pri bralcih vtis, da je akterjev na literarnem področju več. Tak pogost, vendar bralcem nepoznan je bil psevdonim Liberius za Antona Kodra (200 zadetkov). Poznani psevdonimi (Boris Miran za Stritarja,⁷ Emil Leon za Tavčarja) se običajno pojavljajo skupaj s pisateljevim pravim imenom, zato psevdonimov nisem smel prišteti zadetkom s pravim imenom. Upoštevati pa nisem smel niti psevdonimov, pri katerih se bralcu ni vzpostavila asociacija na pravega avtorja, saj taki svojčas nerazrešeni psevdonimi niso mogli prispevati k avtorjevi prepoznavnosti. Povezanost oziroma nepovezanost pravega imena in psevdonima se pokaže, ko v dLibov iskalnik vtipkamo oba hkrati. Pokaže se tudi, kdaj se je povezava med njima prvič vzpostavila. V navadi je bilo še zapisovanje avtorskih priimkov in zgolj kratice imena. Zaradi njihovega nezanemarljivega števila sem take zapise upošteval in jih seštel, npr. Josip Jurčič (6547) in J. Jurčič (1998) = 8545.

Pri izpisovanju zadetkov so se pokazala nenavadna odstopanja v nekaterih letih, npr. 99 zadetkov za iskalni izraz J. Jurčič leta 1956, medtem ko je bil leto prej in leto pozneje samo po kakšen. Ne, ne gre za napako v iskalniku ali v podatkih, kakor sem sprva domneval, ampak se v posameznem letu zadetki res zgostijo, po drugi svetovni vojni na račun dnevnega časopisnega oglašanja dramskih predstav tega ali onega Jurčičevega dela.⁸

⁵ Napake v obliki soimenjakov dobijo težo pri majhnem številu zadetkov. V 1850. letih je bilo treba ročno izločiti omembe Josipa Stritarja, saj ni šlo za pisatelja, ampak za nekega ljubljanskega duhovnika.

⁶ Velepodatki. Wikipedija, prosta enciklopedija.

⁷ Identiteto Borisa Mirana kot Josipa Stritarja je razkril pod naslovom Predpotopna poslanica o Stritarjevem »Zvonu« v rubriki Domače novice v *Slovincu* njegov urednik Jakob Alešovec 14. decembra 1875.

⁸ Janku Klasincu z dLiba hvala za pojasnilo, da ne gre za napako v sistemu, ki sem jo pripisoval listalniškemu formatu časnikov po drugi svetovni vojni (*Ljudska pravica*, *Slovenski poročevalec*, *Delo*, *Tedenska tribuna* ...) in odsotnosti golobesedilne oblike zadetkov.

Še opomba glede štetja zadetkov po letih, kadar čas ni označen z enim koledarskim letom, ampak z dvema ali več. Zetke tipa 1914/1915 ali 1914–1924 sem prištel k spodnji letnici.

Literatura je imela v skupnostni zavesti pomemben položaj. Literarnim so bile konkurenčne gledališke, glasbene in politične osebnosti. Natančnejša razmerja med njimi bo mogoče opisati potem, ko bo na dLibu zaživel tabelarni ali grafični izpis zadetkov. Za grobo orientacijo po količinah navajam zetke nekaterih poskusnih iskanj. Med književniki sta na dLibu najbolj prepoznavna Ivan Cankar (50.107 zadetkov) in France Prešeren (~ 30.000),⁹ med pesniki sta visoko Simon Gregorčič (12.322) in Simon Jenko (10.030), od poznejših pa Oton Župančič (14.485). Med sodobnimi pisatelji je na prvem mestu Boris Pahor – 9500, sledijo Drago Jančar 5472, Ivan Sivec 5338, Vladimir Bartol 3936, Lojze Kovačič 2462. Čeprav dLib vsebuje tudi aktualno dnevno časopisje, se samo najvidnejši politiki lahko merijo z literarnimi klasiki (Janez Janša 18.059, Milan Kučan 16.115, Janez Drnovšek 11.957), druge osebnosti (politiki, umetniki, športniki in estradniki) so na ravni srednje poznanih literatov (Janez Stanovnik 4351, Jože Plečnik 3474, Leon Štukelj 1807, Ita Rina 1288).¹⁰ Zelo prepoznavna in zato pomembna za kulturno identiteto so imena literarnih in mitičnih junakov: Kekec 18.583, lepa Vida 15.476, Martin Krpan 14.286, stopnico nižje so kralj Matjaž 7653, Veronika Deseniška 3834 in Peter Klepec 3476.

Iz primerjave z Jurčičem sem izpustil tiste njegove sodobnike, katerih ime se je pojavilo manj kot tisočkrat in bi zato težko rekli, da so mu bili konkurenčni.¹¹ Pisatelj Josip Podmilšak (1845–1874) je za življenja objavljaj pod psevdonimom Andrejčkov Jože (556 omemb), njegovo pravo ime je razkril šele članek Gregorja Jereba ob 10. obletnici njegove smrti.¹² V objavah po 1884 se pravo ime in psevdonim pojavljata skupaj drug ob drugem. Čeprav je njegov opus doživel izdajo v osmih knjigah zbranih spisov v uredništvu Rajka Peruška in bil ponatisnjen, nekatere knjige celo dvakrat (1884–1899; 1906–1909, 1911), kar dokumentira prizadevanje uvrstiti ga med klasike, je frekvenca njegovega psevdonima in imena premajhna, da bi ga pritegnil v primerjavo. Zgodnja smrt pri 29 letih, uporaba psevdonima, natisi pri provincialnem založniku Krajcu v Novem mestu in dolga senca njegovega vzornika Jurčiča so slabo vplivali na njegovo prepoznavnost in kanonizacijo. Zaradi preskromne frekvence imena v javnosti (Josipina Turnograjska, Ferdo Kočever, Fran Detela, Fran Zbašnik) ali zaradi pomanjkanja časa sem iz primerjave izpustil tudi nekatere druge pripovednike: katoliškega novinarskega pendanta Jakoba Alešovca, Pavlino Pajk, Janka Kersnika, Frana Erjavca, Matija Valjavca, Janeza Mencingerja.

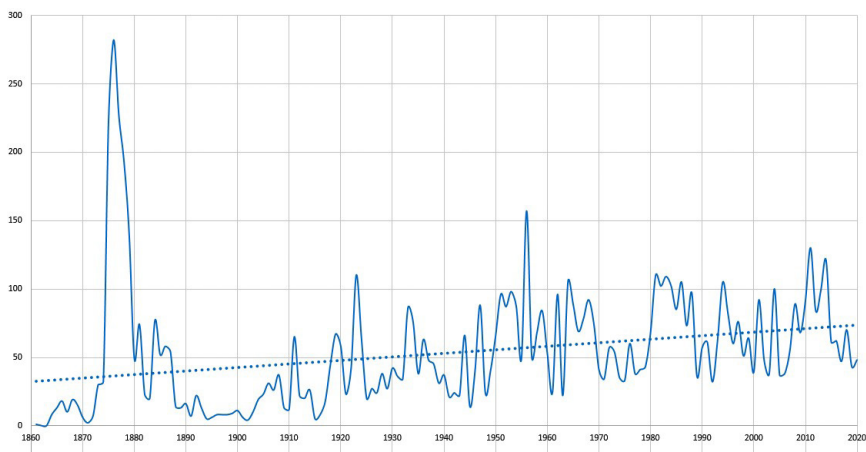
⁹ Ker je ime Franceta Prešerna zaradi raznolikih zapisov (Prešeren, Prešern, Prešerin, Preširen, Prešern, Preschern, v kombinacijah z imeni Franz, Franc, France, F., dr.) težko obvladati, je treba zaokroženo število 30.000 zadetkov jemati previdno.

¹⁰ Gigafida in Google bi, ker imata težišče v sodobnih virih, verjetno pokazala drugačna razmerja.

¹¹ Nekoč bo treba pregledati in primerjati njihovo pojavljanje samo za čas življenja, saj posmrtna slava v posameznih primerih močno premeša njihovo izhodiščno lestvico.

¹² Pisatelj Josip Podmilšak. *Ljubljanski zvon* 4/9 (1884). 530 sl.

Tabela opravljenih preštevanj narekuje izris treh grafičnih predstavitev: 1. omemb Jurčiča od začetka do danes, 2. omemb Jurčiča v razmerju do pripovednikov v času njegovega življenja (1861–1881) in 3. po njegovi smrti (1882–1945). Razlog za zamejitev zadnjega grafikona z letnico 1945 je zgolj v napornosti ročnega preštevanja.

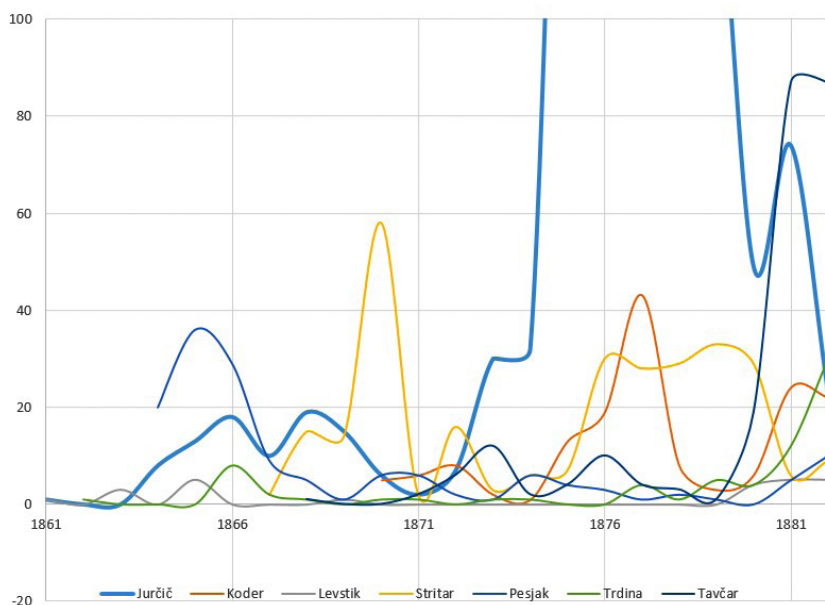


Grafikon 1: Jurčič v dLibu do danes (1858–2020)

Linija Jurčičevega imena v Digitalni knjižnici Slovenije odraža stopnjo njegove javne prepoznavnosti in kaže počasno, vendar stalno naraščanje. Največkrat je bilo njegovo ime zapisano v letih 1875–1879, in sicer na zadnji strani časnika *Slovenski narod*, ki mu je bil solastnik in urednik. V javno zavest ga je torej bolj kot leposlovje umestilo njegovo novinarsko in uredniško delo. Domnevamo lahko, da je to pomagalo tudi bralski pozornosti na njegovo literarno delo in vplivalo na njegovo recepcijo.

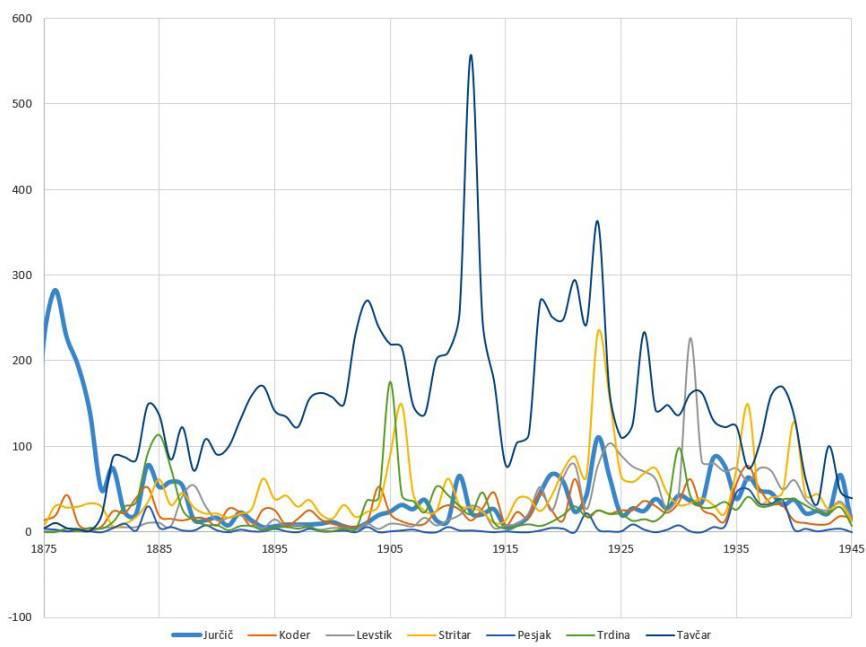
Depresije na črti slave so leta 1870–1872, ko je šel na Dunaj urejat Stritarjev časopis *Zvon*, dve desetletji po smrti, čas okrog prve svetovne in čas okrog druge svetovne vojne. Vrhunce na črti popularnosti je pripisati oglašanju uprizoritev katerega njegovega dramatiziranega dela (1956), ponatisom del, šolski obravnavi in okroglim jubilejnim priložnostim ter publikacijam ob njih.¹³ Jubileji so v glavnem okrogle obletnice rojstva (1923/24, 1933/34, 1944, 1964, 1994, 2004, 2014) in okrogle obletnice smrti (1911, 2001, 2011). Ob 80-letnici smrti 1961 so začela izhajati njegova *Zbrana dela* v ponatisu.

¹³ 1981 tematska številka JiS (26/7–8); 2015 jubilejni zbornik ob 170-letnici rojstva *Jurčič in njegovi rojaki skozi čas*.



Grafikon 2: Omembe Jurčiča in sodobnikov v času Jurčičevega življenja (1861–1881)

Zaradi boljše preglednosti leta z največ zadetki na grafikonu niso prikazana. Jurčičevo ime je bilo skoraj vse dvajsetletno obdobje njegovega pojavljanja med slovenskimi pripovedniki najvidnejše. Samo na začetku (1864–1867) je bila slavnjejša Luiza Pesjak, ko je glasno vstopila na literarno sceno kot slovenska pripovednica, in tudi med letoma 1870 in 1872, ko je služil za kruh pri Stritarju na Dunaju, v Sisku in v Mariboru, je bolj zvenelo Stritarjevo ime. Pri Pesjakovi pripominjam, da se je njeno ime v nemščini (Louise Pessiack) pojavilo v ljubljanskem nemškem časopisju štiri leta po njenem vstopu na slovensko literarno sceno in potem dokaj redko; slovensko obliko imena in priimka je nemški zapis presegel le v letih 1886 in 1889. V letu Jurčičeve smrti je prvič zasijala Tavčarjeva literarna zvezda in izrinila Jurčiča s prvega mesta v javni zavesti. Anton Koder, ki so mu očitali zgledovanje pri Jurčiču in bi bil lahko njegov konkurent, je pogosteje nastopal samo okrog leta 1877, sicer pa sta njegovo pot na parnas ovirala bivanje v tujini in uporaba psevdonimov. Najbolj preseneča odsotnost Frana Levstika. Literarna zgodovina ga obravnava kot pomembnega literarnega programerja, važnejšega, kot je bil Stritar. Očitno je vplival prek osebnih stikov in korespondence, v javnosti pa je bilo njegovo ime tako rekoč nepoznano.



Grafikon 3: Omembe Jurčiča in sodobnikov od Jurčičeve smrti 1881 do 1945

V nadaljnjih 64 letih Jurčičevo ime ni dosti izstopalo izmed imen drugih pripovednikov. Prvenstvo je prevzel Ivan Tavčar, ki je bil daleč nad vsemi deležen javne pozornosti, največ v letih 1903, 1912 in v letu smrti 1923.¹⁴ Manj se je pojavljal, tako kot tudi drugi, v letih obeh svetovnih vojn. Iz njegove sence so občasno in izmenično stopali takole: Janez Trdina 1885 (iz kazala *Ljubljanskega zvona* v *Slovenskem narodu*), 1905 (z oglašanjem *Bajk in povesti*) in 1930, Josip Stritar 1906, v letu svoje smrti 1923, 1936 in 1941 ter Levstik 1931 (ob stoti obletnici rojstva je začelo izhajati njegovo *Zbrano delo* v uredništvu Antona Slodnjaka in izšla so njegova pisma v uredništvu Avgusta Pirjevca).

Tako kot je k Jurčičevemu prvenstvu v 70. letih prispevala njegova žurnalistična in uredniška dejavnost, je k Tavčarjevemu prvenstvu v nadaljnjih desetletjih prispevala pisateljeva politična dejavnost. Vendar ne zgolj ta: Tavčar je bil v ameriški slovenski periodiki, ki predstavlja ne dosti manj kot polovico vsega slovenskega periodičnega tiska, najbolj ponatiskovani avtor (Hladnik 2014) in je vloga njegovega pripovedništva za prvenstvo na lestvici javne pozornosti nespregledljiva.

Lestvica pripovednikov po številu omemb v tisku se ne razlikuje bistveno od njihovega ranga v literarni zgodovini, če smemo ta rang razbirati iz obsežnosti gesel v *Slovenskem biografskem leksikonu* (v nadaljevanju SBL). V obeh primerih je na prvem mestu Ivan Tavčar (64.800 znakov v SBL), sledita Fran Levstik

¹⁴ V letu smrti 1923 sta bila Tavčar in Stritar deležna javne pozornosti v razmerju 326 : 234.

(46.300) in Janez Trdina (30.500). Šele na četrtem mestu pride do razlik: dLib nadaljuje lestvico z Jurčičem, Stritarjem, Kodrom in Pesjakovo, SBL pa daje prednost Stritarju (28.400) pred Jurčičem (20.800) in Pesjakovi (15.400) pred Kodrom (4700).

Seštevki omogočajo primerjavo med omembami pisatelja za življenja in po smrti. Pisatelji so postajali slavni na različne načine. Najbolj nenavadna je bila odsotnost Frana Levstika (1831–1887, 56 let) v medijih za časa življenja: omembe za življenja predstavljajo manj kot 1 % njegove celokupne slave. Njegova kanonizacija se je zgodila po smrti, njegov zaživljenjski vpliv in pomen je literarna zgodovina (re)konstruirala. Sledi Janez Trdina (1839–1905, 66), čigar omembe za življenja so 7,5-odstotne. Josip Jurčič (1831–1881, 50 let) je s 16 % vseh omemb za življenja podoben Luizi Pesjak (1828–1898, 70 let), ki je v življenju konzumirala 13 odstotkov celokupne javne pozornosti. Anton Koder (1851–1918, 67 let) in Ivan Tavčar (1851–1923, 72 let) sta za življenja užila 44 % slave, Josip Stritar (1836–1923, 87 let) pa 41 %. Kaj sporočajo te številke? Pravzaprav nič oprijemljivega: nekateri avtorji so se v življenju veliko pojavljali v časopisih, drugi pa manj. Najpopularnejši Tavčar (17.449 omemb) je bil zelo poznan že za življenja, drugouvrščeni Levstik (11.330) pa prav nič. Tudi naslednja dva, Trdina (9898) in Jurčič (8545), za življenja nista bila dosti poznana. Na dnu lestvice sta Koder (2038) in Pesjakova (1681), ki sta kumulativno doživela najmanj omemb, za življenja pa sta užila zelo različno količino pozornosti. Šele v veliko obširnejši primerjavi bi se morda pokazalo, ali je za šibko slavo Pesjakove odgovoren njen ženski spol.

Ker me je zanimalo, katera Jurčičeva dela so najbolj pripomogla k pisateljevi slavi, sem sestavil lestvico njegovih 53 del v dLibu. Zadetki, ki so določili rang, so za kombinacijo naslova dela in avtorjevega imena in priimka. Iskanje zgolj po naslovih ali po naslovih in zgolj priimku, dá sicer nekajkrat več zadetkov, vendar v primeru kratkih naslovov, ki se ne nanašajo vedno na Jurčičevo besedilo (npr. rokovnjači, lepa Vida, prazna vera),¹⁵ rezultatov ni mogoče upoštevati.¹⁶

Jurčičeva dela so po pogostnosti omemb v 159-letni zgodovini recepcije rangirana takole: *Deseti brat*, *Jurij Kozjak* in *Sosedov sin*. Z drugimi besedami: Jurčič je konstanta v slovenskem kulturnozgodovinskem spominu v glavnem po zaslugi naštetih del. Očitno je, da so k prepoznavnosti Jurčiča prispevala zlasti besedila iz šolskega kurikula. Po blažjem kriteriju naslov + Jurčič je zaporedje podobno (*Deseti brat* (4625), *Sosedov sin* (1534) in *Jurij Kozjak* (1465)).

¹⁵ Iz rangiranja sem kljub temu izločil visoko uvrščena besedila *Lipe*, *Domen*, *Tihotapec* in *Lepa Vida*, ker očitno niso vedno povezana z Jurčičem.

¹⁶ Nekaj podrobnosti za ilustracijo, kako preštevanje ni vedno trivialno. Prva objava romana *Ivan Erazem Tattenbach* v podlistku *Slovenskega naroda* ima priimek naslovne osebe v fonetičnem zapisu, zato ga je bilo treba prešteti posebej. Pač pa dLib pametno prišteje med zadetke povesti *Med dvema stoloma* tudi historične zapise *Mej dvema stoloma*. Pri delu *Popotovanje iz Litije do Čateža* je pogostejši napačni zapis *Popotovanje od Litije do Čateža*.

Ugotovitve

1. Frekvenca in s tem prepoznavnost avtorskih imen skozi čas raste, kar potrjuje trajno pomembnost pisateljskih imen za slovensko kulturno identiteto.
2. Razmerja med omembami avtorja do smrti in po njej so od primera do primera različna (poznanost za življenja se razteza od slabega odstotka do 44 %) in niso v korelaciji s stopnjo njihove današnje slave.
3. Vojna močno zmanjša število omemb in razdiralno vpliva na kulturno spominjanje. Preveriti bo treba še opažanje, da zanimanje za avtorja upade v letih tik po smrti.
4. K utrjevanju Jurčičevega imena v javni zavesti sta verjetno najbolj prispevala stavek »Izdajatelj in urednik Josip Jurčič.« na koncu vsake številke *Slovenskega naroda* in oglašanje njegovih knjig v istem časopisu v letih njegovega urednikovanja, od njegovih del pa je daleč na prvem mestu roman *Deseti brat*.
5. Glavnina Jurčičeve slave (84 %) se je zgodila po njegovi smrti.
6. Kvantitativno ukvarjanje z Jurčičevim imenom je razvilo iskalne spretnosti po dLibu in ozavestilo, da je treba biti pri izbiri zadetkov in pri njihovi interpretaciji previden.
7. Čeprav sem nekatere ugotovitve slutil ali predvideval, sem potrdilo zanje dobil šele po preštevanju. Presenetilo pa me je (in presenečenje je dokaz, da je bilo preštevanje koristno), kako močno je Tavčar zasenčil vse druge pripovednike, kako iz nič so nasledniki konstruirali Levstikovo kulturno ikono in kako zelo je slava slovenskih pripovednikov nihala v ritmu njihovih okroglih jubilejev.

Za nadaljnje raziskave prepoznavnosti avtorjev skozi čas velja počakati na strojno podporo oz. vmesnik, ki bo iskalcu pokazal rezultate poizvedbe v tabelarni in grafikonski obliki. Z vsakim letom bo digitaliziranega gradiva več in rezultati zato verodostojnejši. Preštevanje v dLibu bi bilo koristno dopolniti s številkami ponatisov, prevodov in predelav avtorskih del, zbornikov o avtorju, diplomskih in magistrskih obravnav avtorja, kakor jih pokaže Cobiss, ter jih primerjati s podatki o vključenosti avtorjev v antologije, čitanke in učbenike (Božič 2010). Preštevalno se da lotiti tudi sprotnih literarnih ocen, čeprav jih je bilo spočetka malo.

Literatura

Božič, Zoran, 2010. *Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija: Doktorska disertacija*.

Hladnik, Miran, 2014. Začetki slovenskega feljtonskega romana. Norbert Bachleitner. *Začetki evropskega feljtonskega romana*. Ljubljana: Znanstvena založba FF in Alma mater Europaea. 123–180.

Hladnik, Miran, 2016. Vključevanje drugega in drugačnega v slovensko literarno zgodovino. 52. *SSJLK: Zbornik predavanj*. Ur. Alojzija Zupan Sosič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 46–53. Predobjava na Wikiverzi.

Jurčič and His Contemporaries: The Culturomic Miniature

The Digital Library of Slovenia enables the monitoring of mentions of writers in publications and the comparison of their appearance. It was used to investigate the place of Josip Jurčič among the storytellers of his time and examine how his name was preserved in the cultural memory after his death, thus supporting canonisation. During his lifetime, Jurčič was the most prominent storyteller, but after his death, Ivan Tavčar took over this role. Fran Levstik is also regarded as more important than Jurčič today, even though his name was virtually unknown in the nineteenth century. Together with Janez Trdina, Jurčič is more prominent than other contemporaneous storytellers, such as Luiza Pesjakova, Josip Stritar and Anton Koder. The titles of his works *Deseti brat*, *Sosedov sin* and *Jurij Kozjak* appeared most often in the press, but his journalistic and editorial activities anchored his name in the public consciousness more than his fiction.

Keywords: Josip Jurčič, culturomics, cultural memory, Digital Library of Slovenia